

Mænd og maskuliniteter i støbeskeen

*Den første store engelsksprogede antologi om maskulinitetsforskning
i Norden har været længe undervejs*

Søren Ervø og Thomas Johansson (red.): *Moulding Masculinities*
vol. I +II. Ashgate, Aldershot 2003, 329 s. og 327 s. Hardback
£ 49.95 og £ 49.95.

Af Kirsten Gomard

I 2000 udgav Per Folkesson en bibliografi *Nordisk mansforskning - en förteckning med sammenfattande kommentar* (Karlstad Universitet). I den opregnes en række engelsksprogede artikler fra antologien *Moulding Masculinities* udgivet på Ashgate af Søren Ervø og Thomas Johansson. Jeg søgte straks efter bogen, men først et års tid senere dukkede den op i et forlagsprospekt, og endelig i 2003 kom bogen så på gaden.

Hvorfor det skulle vare så længe, ved jeg ikke, og jeg vil tro, at også andre end jeg selv har ventet utålmodigt på at få adgang til en omfattende samling engelsksprogede artikler om maskulinitetsforskning i de nordiske lande. Mandsforskning eller maskulinitetsforskning - forskerne strider om det rette navn - er kønsforskning med særligt fokus på mænd og maskuliniteter. Uden for de nordiske lande har denne forskning vel efterhånden cirka 25 år på bagen. Den har sit udspring i de engelsktalende dele af verden og opstod som en reaktion på kvindeforskningen i sin tid. En del international maskulinitetsforskning har en udpræget maskulinitetskritisk eller ligefrem en profeministisk position.

Moulding Masculinities

Antologien er multi-disciplinær med bidrag fra forskellige grene af humaniora og samfundsvidenskaberne. Titlen *Moulding Masculinities* antyder elegant social og kulturel konstruktion som den mest dominerende teoretiske tilgang: Det engelske verbum 'to mould' betyder at modellere eller støbe. Flertalsformen 'Masculinities' giver et fingerpeg om, at forskelligheder inden for gruppen af mænd og i vore forestillinger om maskulinitet er en væsentlig pointe.

Udgiverne skriver i indledningen, at størsteparten af antologiens artikler er udsprunget af seks konferencer holdt under Nordisk Sommeruniversitet i årene 1995-97. Sverige fører med ni bidragydere, mens Danmark, Norge, Finland, England og Tyskland hver stiller tre-fire stykker. Desuden er der enkeltstående bidrag fra Australien, Holland og USA. De fleste bidragydere er mænd, men der er også kvinder blandt dem. Maskulinitetsforskningen har, i det mindste i de nordiske lande, fra starten været kønsblandet på en helt anden måde end den gamle kvindeforskning. Det skyldes sikkert delvis, at kvindelige forskere historisk set har haft et forspring i udforskningen af køn.

Kvindeforskningen opstod i sin tid i meget snæver tilknytning til halvferdernes feministiske bevægelser og

lagde af både (forsknings)politiske og teoretiske grunde stærkt vægt på et kvindeligt forskersubjekt. Den historie er skrevet mange gange.¹ Men med kønnene set som hinandens forudsætninger og begrænsninger har mænd og maskuliniteter både teoretisk og tematisk været underforstået og også ofte ekspliciteret. Dermed er vejen ikke lang til en kønsforskning, hvor hovedfokus også kan være maskuliniteter og mænd som køn.

Maskulinitetsforskningen vedkender sig da også i høj grad den teoretiske gæld til kvinde- og kønsforskning.

Hertil kommer så yderligere, at mandebevægelserne i de nordiske lande for det første aldrig har været så brede og omfattende som kvindebevægelsen var det, og at maskulinitetsforskerne for det andet har set en klar pointe i som forskere at undgå at identificere sig med dem, jf. udgiverens indledning. På den anden side betoner udgiverne også, at de trods politisk loyalitet mod feminismen ikke har ladet sig styre af nogen 'political correctness'. Efter den programmerklæring forventede jeg nogle provokationer i *Moulding Masculinities*. Men det er ikke nogen provokerende bog.

Mænds fællesskaber

Antologien er opdelt i to bind, der hver især præsenterer et hovedfokus: *Among Men*, bl.a. om konstruktionerne af maskulinitet i mænds fællesskaber og *Bending Bodies* med fokus på mænds kroppe. Den er præget af det, som Bob Connell andetsteds² har kaldt 'The ethnographic moment', empiriske studier af maskulinitetskonstruktioner i begrænsede kontekster, i dette tilfælde hovedsageligt, men ikke udelukkende, de nordiske lande. At forskere herfra nu blander sig i det engelsksprogede kor, giver mulighed for at forholde sig til forskelle, ligheder og mangfoldigheder.

I en anmeldelse som denne er det umuligt at yde en antologi på over 600 sider retfærdighed og give hver enkelt af de godt 30 artikler en kommentar med på vejen. Jeg vil derfor ganske frækt og subjektivt først og fremmest gå ind på de artikler, som jeg selv har haft mest fornøjelse af, fordi de har åbnet vinduer til områder, jeg ikke kendte til i forvejen. Derfor springer jeg f. eks. højt og flot over i grunden udmærkede teoretiske bidrag af folk som Bob Connell, Øystein Gullvåg Holter og Mikael Carleheden og kaster mig ud i det mere empirisk orienterede.

¹ f. eks. også af mig selv i NIKK Magasin nr. 1, 2000.

² *Men and Masculinities* 1.1.1998

Lena Eskildsson: "Masculinity and the North" i bd. 1 giver en interessant analyse af, hvordan kampen mod naturen i form af udforskning af utilgængelige bjergområder samt opdagelsesrejser i Arktis bliver konstituerende for både køn og klasse omkring 1900 i Sverige.

Uden at forfatteren selv drager denne sammenligning, kommer jeg til at tænke på paralleller i fascinationen af 'the frontier' i USA, et blandt flere emner, der tages op af den amerikanske sociolog Michael Kimmel i hans bidrag i bd. 2: "Consuming Manhood: The Feminization of American Culture and the Recreation of the Male Body, 1832-1900". Dette bidrag bringer ikke nyt i forhold til Kimmels bog *Manhood in America* (1996), men er alligevel læseværdigt på grund af veloplægtheden og de mange referencer, der gør det muligt at fordybe sig og giver lyst til at vide mere. Helt modsat ørkenvandringen hos den engelske sociolog Victor Jelienski Seidler, der i sit kapitel i bd. 1 "Fathering, Masculinity and Parental Relationships" også genskriver teserne fra en hel bog, men gør det rutinepræget og postulerende.

Mandekroppe

I bd. 1 er der derimod et godt antropologisk studie af Ulf Melström: "Technology and Masculinity: Men and their Machines". Melström undersøger i et antropologisk feltarbejde hos ingeniører og IT-teknikere, koblet med livshistoriske interview, hvordan teknologifascinationen er et konstituerende træk i produktionen og reproduktionen af maskuliniteter. Hvor Melström har fokus på velintegreret, mainstream maskulinitet, giver Kathrine Fangen med "A Death Mask of Masculinity: The Brotherhood of Norwegian Right-Wing Skinheads" interessante analyser af en subkultur, der favoriserer ritualiserede, dominante, højreorienterede og voldsprægede maskulinitetsformer. I bd. 1, hvor de sociologisk-antropologiske tilgange dominerer, skal et litteraturanalytisk bidrag dog også nævnes for det gode: Jørgen Lorentzen: "Masculinity and Paranoia in Strindberg's *The Father*", en dybtgående, psykoanalytisk inspireret analyse af Strindbergs drama.

Bd. 2 har fokus på mandekroppe. Udover Kimmels allerede nævnte bidrag har jeg især hæftet mig ved Claes Ekenstam: "The Body, the Will and the Fear of Falling: The History of Masculine Self-Control", der med en mentalitetshistorisk tilgang og afsæt i spændende kilder fra det 17.-18. århundredes Sverige diskuterer opkomsten af splittelsen mellem hoved/sjæl og krop. Martti Lahti bevæger sig ud over det nordiske med den nuancerede diskursanalytiske artikel "Sylvester Stallone's Body; 'A Peculiar, Not to Say Pathological, Interest'". Hans særlige fokus er intertekstualiteten mellem filmfigurerne i Stallone's karriere og medierepræsentationerne af Stallone som person. Det kommer der noget interessant ud af.

Med Paul MacIlvenny's artikel "Disabling Men: Masculinity and Disability in Al Davison's *Graphic Autobiography The Spiral Cage*" er vi i den engelske medieverden, i en genre, som jeg slet ikke kender til: Den selvbiografiske tegneserie. Her er temaet, ligesom i Arto Tiihonens bidrag: "Asthma: The Construction of the Masculine Body" maskulinitetskonstruktioner i situationer, hvor en af de meget væsentlige maskulinitetskonstituerer,

som vi er vant til at tage for givet, nemlig den raske og stærke mandekrop, er fraværende.

Seksuelle identiteter

At maskuliniteter også handler om seksuel diversitet, anskueliggøres dels med Wilhelm von Rosens bidrag "There Has Always Been... Gay History in Politics and Reality", der fokuserer på den sociale og kulturelle konstruktion af mandlig homoseksualitet i Danmark. Bidraget skriver sig ind i generelle tendenser i moderne bøsseforskning, der forbinder konstruktionen af mandlig homoseksualitet og figuren 'den homoseksuelle' med nogle ganske bestemte sociale og kulturelle forhold i moderniteten. Mandlig homoseksualitet tages også op, men med en nutidig, antropologisk synsvinkel, i Mairtin Mac an Ghaill's "Black Gay Young Men's Schooling Experiences". Han demonstrerer, hvordan skoler medvirker til at skabe identiteter i et krydsfelt mellem race, klasse, køn og seksualitet.

At seksuelle minoriteter spiller en væsentlig rolle i køns- og seksualitetsforskning, er både en del af et emancipatorisk synliggørelsesprojekt og har samtidig fungeret som en øjenåbner for, hvordan en kulturalanalytisk, socialkonstruktionistisk tilgang kan bruges i studiet af seksualiteter. Det er som regel nemmest at se, når det gælder 'andre', mens konstruktionen af heteroseksualitet ofte har været den blinde plet. Det råder denne antologi delvis bod på med Stephan W. Cremers artikel "Coming out to be straight" om unge mænds konstruktion af heteroseksualiteter i hans hjemland, Holland. En særlig styrke i denne artikel er de temmelig omfattende interview-uddrag, hvoraf forfatteren blandt andet udleder den tankevækkende konklusion, at de unge mænd i interviewene tager afstand fra negative stereotyper for mandlig heteroseksualitet, men mangler positive mandlige forbilleder.

Hverdagsliv i Norden?

Moulding Masculinities kommer vidt omkring i sit stof. Men jeg savnede også noget. Bogen afspejler på godt og ondt forfatternes fascinationer og vel også de delområder, der har været på dagsordenen i diverse seminarer: Sporten får adskillige bidrag, mens mænds arbejde, der om noget må antages at være maskulinitetskonstituerende, kun får to artikler. Og empiriske undersøgelser af mænds hverdag i familien er fraværende. Der er ganske vist to artikler af Thomas Johansson, men de handler henholdsvis om fædre, der ikke bor sammen med deres børn til hverdag, og om enlige mødre og deres sønner. Vigtigt, helt bestemt. Men netop ligestillingsudfordringen til både mænd og kvinder i heteroseksuelle kærnefamilier, hvor begge voksne har tilknytning til arbejdsmarkedet, er slet ikke belyst. Og det skyldes ikke, at der ikke findes forskning på området. Man kan selv kikke efter i Folkessons bibliografi. I en international dialog er det derfor rigtig ærgerligt, at så væsentlige aspekter af moderne hverdagsliv i Norden negligeres.

I den forbindelse savner jeg også en sociologisk orienteret artikel, der mere overordnet diskuterer mænds og kvinders livsvilkår på godt og ondt i de nordiske velfærdsstater. Hvordan er det nu lige med den der ligestilling? Er vi på

mytternes og programmerklæringernes overdrev, eller hvor langt er der hold i det? Internationalt er det netop et særkende ved de nordiske lande, at så mange kvinder med ganske små børn har arbejde uden for hjemmet. Her synes jeg ikke, antologien kan sige sig fri for en vis etnocentrisme. Sociale og kulturelle forhold i de nordiske lande er ikke almen viden, når vi kommer så langt ud i verden, som en engelsksproget antologi har mulighed for at række.

Dybe smertepunkter, der fylder meget i den engelsksprogede maskulinitetsforskning, såsom mænds vold mod kvinder, børn og mod hinanden kunne jeg også have ønsket mig empirisk belyst. De afhandles kun på teoretisk niveau, dels af Jeff Hearn i en programmatisk artikel: "Searching for the Body: Making Connections between Health, Bodies and Men's Violence", dels af en af de gamle guruer, Klaus Theweleit, ja, ham med den godt 25 år gamle *Männerphantasien*. Theweileits artikel "Male Ways of Giving Birth" gav mig en dårlig smag i munden. Hans essentialistiske, unuancerede sort-hvid-tegning af, hvordan kvinder føder liv, og mænd 'føder' død, synes jeg er svær at bruge til noget i dag.

De gode troldmænd

Dermed rejser spørgsmålet sig også: var det en god idé af udgiverne at lade forskere fra andre lande end de nordiske stå for ca. en tredjedel af antologiens artikler? Som anmelder er jeg ambivalent. De internationale artikler viser, at den nordiske maskulinitetsforskning er del af et internationalt felt, men forskere som f. eks. Bob Connell, Michael Kimmel og Victor J. Seidler er let tilgængelige andre steder. På den anden side har det formentlig haft en væsentlig symbolværdi for udgiverne at have netop disse forskere med - som de gode troldmænd, der har stået faddere til barnet. Indtrykket understreges af, at Kimmel og Seidler har skrevet forord til hver sit bind. Og ikke mindst Bob Connell har efterladt sit teoretiske aftryk i adskillige artikler, der overtager hans begreb 'hegemonisk maskulinitet' som betegnelse for den udformning af maskulinitet, der - afhængigt af tid og sted - ses som den ideelle, også selvom der måske ikke er så mange mænd, der kan leve op til den.

En ting, som en international læser formentlig ville savne endnu stærkere, end jeg gør det, er en 'state of the art', en reflekteret oversigt over, hvad nordiske maskulinitetsforskere har beskæftiget sig med, som kontekst for bogens udvalg af artikler og som bidrag til at placere indsatserne i de nordiske lande i forhold til international maskulinitetsforskning tematisk, teoretisk og politisk. Der skjuler sig noget i nogle umådeligt omfattende noter til udgiverens indledning, men der er det gemt lidt for godt. Noter er jo noget af det, man som utålmodig læser kan have en tendens til at springe over. Og selv hvis man artigt går i gang med dem, får man kun en mundsmag, og det er ikke nok til at blive bare forbigående mæt.

En lang proces

Bogen bærer præg af at have været længe undervejs. Udgiverne har ikke fanget og ændret udtryk som 'the turn of the century' for tiden omkring 1900, selvom bogen nu først udkommer længe efter et nyt århundred/årtusindskifte. Det ses f. eks. allerede i titlen på Hans Bondes ellers udmærkede "Masculine Sports and Masculinity in Denmark at the Turn of the Century", om konstitueringen af både køn og klasse gennem sport.

Lemfældig korrekturlæsning præger også værket på andre måder. I Bondes artikel læser man f. eks. med undren gentagne gange om 'speech', tale, indtil det går op for én, at der skulle have stået 'speed', altså fart! Det gør unægtelig en forskel. Desuden undrer det mig, at redaktøren ikke har forlangt en ensartet linie med hensyn til noter og referencer af forfatterne. Nogle bidrag har både noter og referencer, andre kun én af delene og enkelte slet ingenting.

Hvad redaktørene derimod ikke kan gøre for, er, at det er en grim bog. Siderne er beskåret, så tekstblokkene er meget store i forhold til en smal margin, trykket står skævt og illustrationerne er uklare og gnidrede. Og det er vel at mærke et dyrt værk til godt 500 kr. pr. bind, vi taler om. Manglerne i *Moulding Masculinities* er ærgerlige, ikke mindst fordi forventningerne var store, og det jo nok vil være noget, før der kommer en fortsættelse på engelsk. Men lad nu ikke disse sure bemærkninger skygge for, at der er rigtig meget, og også mere end det, jeg har valgt at fremhæve i denne anmeldelse, som er god læsning.

Kirsten Gomard er lektor ved Afdeling for Kønsforskning og Afdeling for Europastudier, Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet.